

unicuique enti, quatenus perfectionem habet sibi convenientem, clarius tamen reperiri in quolibet ente, quatenus alicui alteri conveniens ac consentaneum est. Accedit etiam quod hæc ratio boni alterius supponit seu includit rationem boni in se; nihil enim est alteri bonum proprie et in rigore, nisi quod in se est bonum, et perfectionem habet alteri convenientem. Dixi, proprie et in rigore, quia interdum carentia alicujus formæ censetur bona alicui, quamvis formaliter nullam perfectionem ei conferat aut in se habeat; verumtamen privatio non est proprie bona, sed ita interdum denominatur, quia privat forma disconveniente, et sub ea ratione appetibilis est. Igitur bonum alteri supponit bonum in se, et ideo aliæ divisiones boni potissime videntur de eo quod est alteri bonum, et in eo a nobis explicabuntur; simul tamen declarabimus illas, quæ ad ens pertinuerint, quatenus in se bonum est.

Exponitur divisio in bonum honestum, utile et jucundum.

3. Tertio ac præcipue dividi solet bonum in honestum, delectabile et utile. Quam divisionem tradit D. Thomas, 1 part., quæst. 5, art. 6, et 2. 2, q. 145, art. 3, eamque affert ex Ambros., lib. 1 Offic., c. 9 et 10, ubi obscure satis eam insinuat; clarius eam docuit Aristot., 2 Ethic., c. 3, et lib. 8, cap. 2, ubi honestum appellat absolute bonum, a jucundo et utili illud distinguens. Advertit autem D. Thomas ibi, divisionem hanc potissimum traditam esse de bono humano, accommodari tamen posse ad bonum in communi seu secundum se. Prius igitur declarabitur a nobis in bono humano, in quo proprie et absque metaphora illæ rationes boni reperiuntur; deinde videbimus quomodo ad bonum ut sic applicari possit. Est autem supponendum, sermonem esse de homine quatenus homo est, id est quatenus ratione utitur, tum quia ratio est suprema regula omnis boni convenientis homini, ratio (inquam) vel naturalis, si philosophice tantum homo consideretur, vel divino lumine illustrata, si consideretur theologice; tum etiam quia propriæ ac formales rationes horum bonorum, præsertim honesti et utilis, non possunt nisi per rationem discerni.

4. *Quot modis quippiam alteri conveniens.* — Cum igitur bonum idem sit quod conveniens, dupliciter potest aliquid esse homini conveniens: uno modo, per seipsum, quia ni-

mirum illa perfectio, quam in se habet, ex se ipsa consentanea est et conveniens homini. Quod adhuc potest duobus modis accidere, primo, quod sit conveniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum secum affert, et hoc est bonum delectabile. Secundo, absque ordine ad delectationem, sed solum quia per se decet, vel conveniens est homini ut sic, et hoc est bonum honestum. Alio vero modo est aliquid conveniens, non per seipsum, sed solum ratione alterius boni, quod per illud seu mediante illo obtineri potest, quia nimirum, licet ex se spectatum delectationem non afferat, neque ex se deceat, aut conveniens sit homini, tamen, ut conferre potest ad aliud bonum obtinendum, conveniens censetur, et hoc est bonum utile. Atque ita constat, et illa tria membra sub ratione boni contineri, et esse aliquo modo inter se distincta, saltem ratione formali concepta seu habitudine; nam re seu subjecto non semper necesse est distinguere; constat enim eandem rem, verbi gratia, amorem aut devotionem erga Deum, esse et honestam, et jucundam, et utilem.

5. Denique facile ex dicta declaratione intelligitur membra illa exhaurire divisum, quia neque inter bonum per se, aut in ordine ad aliud, reperiri potest medium, cum hæc immediate et quasi per contradictionem opponantur; neque præter bonum conveniens ob delectationem, vel absque illa, sed solum propter seipsum, potest aliud membrum excogitari, cum hæc etiam membra, quasi per contradictionem seu immediatam negationem distinguantur, quia omne bonum, quod per se est conveniens præcisa ratione delectationis, honestum reputatur. Dico autem præcisa delectatione, quia hæc membra per abstractionem præcisivam, potius quam negativam, distinguenda sunt, si ad rem, quæ bona denominatur, comparentur, quia ut res sit honesta, non est necesse ut sit jucunda vel utilis, sed solum ut habeat aliquam rationem convenientiæ, propter quam sit amabilis, etiamsi nec jucunda neque utilis sit, et sic de reliquis. Unde formaliter et quasi conditionaliter possunt hæc membra distinguere, etiam per abstractionem negativam; nam de ratione honesti, ut honesti, est ut ad suam rationem et convenientiam sufficientem ad movendum appetitum rectum delectationem aut utilitatem non requirat, sive in re illas habeat conjunctas, sive non; nam etiamsi illas non haberet, esset sufficienter bonum et conveniens et in suo ordine; et idem est proportio-

naliter de reliquis. Atque in hunc modum videtur satis exposita prædicta divisio.

Varie difficultates circa prædictam divisionem.

6. *Prima difficultas circa bonum honestum.* — Sed ut exactius declaratur, nonnullæ difficultates insurgentes breviter tractandæ sunt. Prima est, quomodo bonum honestum dicatur per se conveniens. Aut enim dicitur per se conveniens, tanquam forma pæne consentiens cum natura hominis ut rationalis est, ad eum modum quo calor est per se conveniens igni, et sic sequitur, ipsas potentias intellectus et voluntatis esse bona honesta, quod est contra August., lib. 2 de Lib. Arb., c. 19, ubi, distinguens omnia bona hominis, in maxima, media et infima, potentias animæ in medio ordine collocat, quia eis possumus male uti, cum tamen maxima bona illa esse videantur, quæ honesta sunt. Deinde sequitur Deum non esse bonum honestum hominis, quia non est ei per se conveniens per modum formæ. Sequitur etiam actionem dandi eleemosynam, non esse bonum honestum, quia non est aliqua forma per se conveniens homini. Vel bonum honestum dicitur per se conveniens non ut forma, sed ut operatio decens hominem, et sic sequitur imprimis idem inconveniens de Deo. Et ulterius sequitur virtutes, præsertim infusas, non esse bona honesta, quia non sunt operationes hominis, quod est plane falsum et contra Augustin., cit. loco. Vel dicitur bonum honestum per se conveniens objective, quia, scilicet, est bonum per se amabile, quæ ratio universalior est; nam et in operationem, tam internam, quam externam, et in quæcumque formam, et in Deum ipsum convenire potest. Sed neque hoc modo evitantur omnes difficultates tactæ, quia sequitur potentias animæ computandas esse inter bona honesta; imo et sanitatem, et alia bona corporis, quæ per se amabilia sunt. Et præterea insurgit alia difficultas, quia hæc ratio, nempe quod objectum aliquod sit per se amabile sine ordine ad delectationem, non potest esse prima ratio boni, quæ in tali objecto reperitur, quia supponit rationem boni, propter quam tale objectum per se amabile est. Sicut in sectione præcedente dicebamus, rationem appetibilis supponere rationem boni et convenientis; propterea enim res appetibilis est, quia bona est et conveniens; idem autem est esse bo-

num per se amabile, quod esse per se appetibile; non potest ergo hæc esse prima ratio, in qua bonum honestum consistit.

7. *Secunda difficultas circa bonum delectabile.* — Secunda difficultas est circa bonum delectabile, quomodo habeat peculiarem ac propriam rationem boni in se, ac per se appetibilis; aut enim per bonum delectabile intelligendum est objectum circa quod delectatio versatur, aut delectatio, quæ ex tali objecto nascitur. Si primum dicatur, sequitur hoc bonum non magis esse per se et in se bonum, quam bonum utile. Probatur, quia non est bonum eo quod in se habeat delectationem, quæ est res ab illo distincta, sed quia aptum est ad delectationem generandam, quæ videtur esse utilitas quædam consistens in habitudine ad delectationem ipsam, ratione cujus tale objectum amabile est. Sicut cibus, verbi gratia, si ametur, quia sanitatem confert, dicitur amari ut bonum utile ad sanitatem; ergo, si ametur quatenus delectationem affert, amabitur ut utile ad delectationem; ergo bonum delectabile, hac ratione sumptum, non est per se et in se bonum, nec formaliter differt a bono utili, sed tantum materialiter, seu tanquam particulare a communi. Si vero delectatio ipsa dicatur esse bonum delectabile, ut D. Thomas in citato loco, 4 par., iudicat, verum quidem est delectationem esse quemdam actum per se convenientem, et consentaneum naturæ, vel appetitui qui delectatur; tamen nulla apparet ratio ob quam hæc peculiaris convenientia talis actus ab aliis distinguatur, et constituat suam peculiarem rationem boni, magis quam convenientia quam habet quilibet alius actus cum facultate operandi, ut intellectio veritatis cum intellectu, et visio objecti pulchri cum visu. Et præterea non videtur ratio boni delectabilis primario posse consistere in delectatione ipsa; nam delectatio circa aliquod bonum ut bonum versatur, cum sit quies appetitus, qui non quiescit nisi in bono adepto; ergo supponit delectatio in objecto rationem boni priorem delectatione, et quæ in se talis sit, et non per ordinem ad delectationem; bonum enim circa quod delectatur, non ideo bonum est quia delectat, sed potius ideo delectat, quia bonum est; supponit ergo delectatio in objecto convenientiam, et bonitatem distinctam a delectatione ipsa. De illa ergo inquiri, an constituat bonum delectabile, necne; nam, si constituit, ergo non est delectatio ipsa primum delectabile bonum; imo

nec videtur habere similem convenientiam seu rationem boni, quia cum delectamur, verbi gratia, in visione rei pulchræ, longe alterius rationis est convenientia visionis a convenientia delectationis, cum tamen visio sit illius delectationis objectum. Si autem bonitas illa seu convenientia, quæ est in objecto delectationis, non constituit bonum delectabile, erit jam aliud bonum distinctum a tribus enumeratis.

8. *Tertia difficultas circa bonum utile.* — Tertia difficultas esse potest de bono utili, quomodo negetur esse in se bonum, et in hoc a reliquis distinguatur; nam bonum utile, licet ad aliud a se distinctum utile sit, tamen in se habet utilitatem suam, quæ consistit in aliqua virtute vel efficacia præstandi rem illam, ad quam est utile. Dicitur fortasse bonitatem rei utilis non consistere in utilitate ipsa, sed in convenientia et appetibilitate, quam habet talis utilitas respectu hominis, et consequenter dicitur, bonum utile non habere hanc convenientiam ex se, sed ex fine, ad quem est utile. Contra hoc tamen est, quia licet convenientia boni utilis supponat convenientiam illius rei, ad quam est utile, et ab illa fortasse derivetur, tamen, illa supposita, revera ipsum bonum utile, quatenus habet habitudinem ad talem rem, habet in se propriam convenientiam, ratione ejus bonum est et amabile; ergo in hoc non est differentia formalis inter bonum utile et alia bona; nam etiam bonum honestum, vel delectabile, potest interdum accipere rationem suam ex habitudine ad aliquod extrinsecum. Imo bonum honestum interdum est tale ex conformitate ad legem extrinsecam, vel saltem ex convenientia quæ in eo resultat, supposita tali lege. Unde etiam fit ut aliquod bonum utile non habeat aliam convenientiam vel bonitatem, nisi honestatis; ut, verbi gratia, corporis afflictio, quatenus utilis est ad satisfaciendum Deo, non habet bonitatem aliam, nisi honestam; et eadem ratione medium, quod tantum est utile ad delectationem capiendam, non habet convenientiam aliquam vel bonitatem, nisi participationem quamdam illius delectationis; ergo bonum utile non recte ab aliis distinguitur.

9. *Quarta circa idem.* — Atque hinc oritur quarta difficultas, cur bonum utile non distinguatur in duo; nam tale est utile bonum, quale est illud, ad quod ordinatur; ergo, sicut bonum per se amabile, aliud est honestum, et aliud delectabile, ita bonum ex

utilitate ad aliud, quoddam honestum, aliud vero delectabile.

10. *Ultima difficultas circa sufficientiam divisionis.* — Ultima difficultas est, quia prædicta divisio videtur insufficiens; nam prædictas rationes boni videtur esse alia, quæ ab illis distingui seu præscindi potest; sunt enim quædam bona per se amabilia, non quia delectant, nec quia honesta sunt, sed præcise quia naturam perficiunt, ut sanitas, scientia, corporis integritas, et ipsum esse ac vivere; nam etiam si mente præscindamus omnem delectationem, hæc sunt bona et amabilia, ut per se constat; et similiter, licet præscindamus omnes rationes virtutis, hæc sunt amabilia, ut connaturalia bona, et propter illa possunt amari alia ut utilia, præcisa honestate. Cujus signum est, quia interdum per honesta media, interdum per turpia inquiruntur, non ob delectationem, sed ob solam naturalem convenientiam; datur ergo aliqua ratio boni ab illis tribus distincta.

Expeditur prima difficultas.

11. Ad satisfaciendum primæ difficultati, et declarandum quid proprie sit honestum bonum, advertendum est duobus modis dici vel sumi posse bonum honestum. Uno modo, in ordine ad actiones humanas et morales, prout recta et prudenti ratione regulari possunt, et hoc modo bonum honestum dicitur, quod per se et ex se decet hominem vel personam ratione utentem, ut sumitur ex D. Thoma, 2. 2. quæst. 145, art. 1, et sequent. In qua convenientia non consideratur aliqua commoditas, quæ per tale bonum accrescat illi personæ, respectu ejus dicitur esse hujusmodi bonum; hæc enim, licet sæpe intercedat, per se tamen ac formaliter non est ad honestatem necessaria, sed sufficit illa decentia, et proportio quæ reperitur inter tale bonum et naturam, quæ operationes suas recta ratione dirigit. Sicut dare eleemosynam est honestum, quia est per se consentaneum naturæ rationali, etiamsi per impossibile homo sic operans nullam inde utilitatem vel commoditatem caperet, præter ipsum recte operari. Quomodo etiam respectu Dei dicitur esse convenienti et honestum sese communicare, benefacere ac misereri, non quia illi sit commodum, sed quia est per se decens ac proportionatum illius bonitati. Bonum ergo honestum hac ratione explicatum dicitur peculiariter rationem convenientiæ, et ex parte rei, quæ honesta dicitur, includit perfectionem

ejus, cum omnibus conditionibus, vel physicis, vel moralibus, ad prædictam convenientiam cum natura rationali necessariis.

12. Solet autem hoc bonum per convenientiam ad dictamen rectæ rationis declarari; nam illud bonum est honestum, quod recta ratio dicat esse faciendum vel amandum, etc. Tamen, si hoc dictum intelligatur de recta ratione, prout dicitur iudicium, seu cognitionem ejus, quod expedit facere, sic non consistit honestas in conformitate ad dictamen rationis, neque est illa prima regula, seu prima ratio talis honestatis. Non enim ideo bonum est honestum, quia recta ratio iudicat esse tale, sed, e converso, quia ipsum bonum vere et in re tale est, ideo recta et vera ratione iudicatur esse tale. Et ideo quoad nos rectum iudicium est regula boni honesti, quia nobis manifestat illud; tamen secundum se supponit illud iudicium propriam convenientiam, ex qua habet bonum honestum quod tale sit; hanc autem dicimus esse ad naturam rationalem, quatenus talis est, et tales habet proprietates seu attributa. Si vero dictamen rationis non formaliter, sed quasi radicaliter sumatur, sic bene et a priori dicitur bonum honestum, esse illud quod est conforme rationi, id est, quod est conforme naturæ rationali, quæ propterea nata est iudicare hoc sibi esse faciendum, vel appetendum.

13. Bonum autem honestum hoc modo sumptum distingui potest in actum, habitum et objectum honestum; sunt enim actus formaliter boni et honesti, ut sunt actus virtutum, præsertim voluntatis; et his correspondent habitus virtutum, qui inter maxima bona et honesta merito computantur, quia maxime decet hominem ratione utentem; et his actibus vel habitibus supponuntur objecta honesta; nam ab his sumunt actus et habitus suam honestatem, ut significat D. Thomas, 1. 2. quæst. 19, art. 1, ad 3, ubi de hac re latius disputatur, et quæst. 20, art. 1, ad 2, et quæst. 2 de Malo, art. 3, in corp., et ad 8. Actus enim honestus ut sic non versatur nisi circa bonum honestum; unde necesse est ut in illo talem bonitatem supponat, nam actus voluntatis non confert objecto suobonitatem, sed potius in illa fundatur, et ideo D. Thom. supra, hanc honestatem, bonitatem primordiam vocat.

14. Atque ex his responsum est ad totam illam primam difficultatem, quatenus spectat ad bonum honestum in hoc rigore et proprietate sumptum. Concedimus enim hoc bo-

num non limitari ad operationem, vel habitum, vel formam, sed convenire omni rei, quæ honeste et secundum rectam rationem est appetibilis ab homine. Concedimus deinde, hoc bonum non ideo tale esse, quia est per se conveniens voluntati seu appetitui hominis in ratione objecti appetibilis; nam, ut recte argumentum ibi factum probat, hæc ratio per se appetibilis, formaliter sumpta, supponit convenientiam cum natura rationali, ratione cujus tale bonum illi est per se appetibile.

15. Alio vero modo sumi potest bonum honestum, non in ordine ad mores, sed in ordine ad naturam, et est illud, quod per se perficit naturam, et est commodum illi, etiam seclusa ratione virtutis, ut est sanitas, integritas, et vita ipsa, quam interdum amare vel tueri turpe est, etiamsi ex se maxime conveniens naturæ videatur. Et hoc bonum videntur antiqui philosophi appellasse *bonum naturæ*, quod distinguebant a bono honesto, quod *per se decens* appellabant, ut colligitur ex Cicer., lib. 3 et 4 de Finib. Tamen, quia hoc bonum naturæ per se conveniens est et amabile, ideo ita censetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, sicut appetitus rationalis ad bonum per se decens, atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur sub bono honesto. Accedit etiam quod hæc ratio boni sufficiens est ut ipsum honeste appetatur, si aliunde impedimentum aliquod non intercedat, quia cum recta ratio sit, qua homo regi debet aut gubernari, ad illam pertinet ea, quæ sunt naturæ commoda et consentanea, proponere, nisi aliunde aliquid obstet, vel majus aliquid incommodum subsequatur. Hoc igitur modo loquendi de bono honesto, concedendum est potentias animæ esse quædam honesta bona, non quidem eo modo quo virtutes, quibus male uti non possumus, sicut potentiis ipsis, propter quod ab Augustino hæc maxima, illa vero media bona esse dicuntur, sed ea ratione qua bona pertinentia ad integritatem et complementum naturæ per se convenientia sunt, et quantum ex ipsis est, recte amabilia. Atque hoc modo ipsum esse, vivere, et sapere, honesta sunt. Neque solum inhærentia bona, sed etiam res extrinsecæ, quæ interdum sunt per se convenientes, saltem ut objecta vitalium actuum, inter hæc bona honesta computantur, et sic etiam expedita est prima difficultas, quantum ad hoc bonum pertinere potest, de quo in solutione ultimæ difficultatis plura dicemus.

Tractatur secunda difficultas.

16. Circa secundam difficultatem duo sunt distinguenda quæ ibi attinguntur, scilicet delectatio et delectationis objectum, et de utroque dicendum est esse bonum ex se conveniens aliquo modo et per se appetibile. Et quidem de delectatione ipsa, id est per se manifestum; nam est actus qui ex se valde invitat et trahit appetitum, quod est signum ex sese habere cum illo magnam proportionem. De objecto autem delectationis probatur, quia objectum delectationis est bonum; ergo delectatio supponit in objecto illo bonitatem, quia actus animæ non constituunt objecta sua, sed supponunt; objectum ergo delectationis non est bonum et conveniens, quia est delectationis objectum, sed e contra, quia bonum est et conveniens, ideo delectationis objectum esse potest. Est igitur ex se bonum et appetibile, et non per solam denominationem vel habitudinem ad delectationem, quamvis fortasse nominis etymologia vel impositio inde sumpta sit. Hinc igitur constat, sive delectabile bonum sumatur pro delectatione ipsa, sive pro objecto seu bono illo quod delectat, sive (quod probabile est) pro utroque per modum unius, scilicet, pro quiete in tali re, sicut beatitudo interdum sumitur pro objectiva, interdum pro formali, interdum pro tota beatitudine, quæ per modum unius utramque complectitur, quocumque (inquam) ex his modis bonum delectabile sumatur, merito per se bonum dici, et non tantum extrinseca habitudine vel denominatione, in quo recte a bono utili distinguitur.

17. Rursus facile distinguitur bonitas vel convenientia ipsius delectationis a bonitate vel convenientia honestatis, sive moralis, sive naturalis; nam convenientia delectationis solum consistit in suavitate illa, et vitali quiete (ut sic dicam), quam appetitus habet in bono adepto, sive habeat conformitatem aliam cum ratione, seu rationali natura, sive non; hæc enim ad rationem delectationis ut sic accidentalia sunt. Atque ob hanc causam merito delectabile bonum, saltem ratione delectationis, a bono honesto, tam morali quam naturali distinguitur, tum quia habet peculiarem convenientiam, ut dixi; tum etiam quia habet peculiarem vim movendi appetitum, ex qua fit ut interdum moveat non solum contra rationem, sed etiam contra commodum naturæ,

18. At vero de bonitate objecti delectabilis, quæ in eo supponitur, ut delectationem causet, non est facile ad judicandum quænam sit, et quomodo ab honestate vel morali vel naturali distinguatur. Et ratio difficultatis est, quia delectatio est de bono convenienti et consecuto seu præsentis, ut sumitur ex Aristotele, 1 Rhetor., cap. 10; et D. Thoma late, 1. 2, quæst. 31, art. 1 et sequentibus. Bonum autem conveniens, cujus consecutio delectationi supponitur, non est aliud nisi bonum naturæ conveniens, vel spirituali naturæ, si delectatio spiritualis sit, vel corporali, si sit sensibilis; bonum autem conveniens naturæ non est aliud, nisi bonum honestum, vel morale, si sit ita conveniens naturæ rationali ut sic, ut per se deceat, vel naturale, si solum sit per se commodum naturæ, ut ad perfectionem ejus spectans; ergo delectatio non supponit bonum delectabile ut delectabile est; imo hæc potius videtur denominatio extrinseca ab ipsa delectatione in potentia, sicut visibile a visione; sed supponit tantum bonum conveniens appetenti, de cujus consecutione delectatur. Et confirmatur hoc exemplis; nam, cum infirmus delectatur de consecuta sanitate, nullam aliam rationem boni considerat ut delectetur, nisi commoditatem illam, quam naturæ suæ affert sanitas; ergo in sanitate ut est objectum delectationis, non est alia bonitas, præter naturalem convenientiam sanitatis cum natura hominis. Simili modo visio beata, seu Deus clare visus et possessus, est objectum perfecti gaudii, non alia ratione, nisi quia est bonum maxime proportionatum et conveniens naturæ hominis; ergo in universum, bonum delectabile fundamentaliter (ut sic dicam), et quatenus intrinsece supponitur ipsi delectationi ex parte objecti, nullum aliud est nisi bonum per se conveniens naturæ, atque adeo honestum, vel morale, vel naturale.

19. Ad hoc duobus modis responderi potest. Primo, concedendo totum discursum factum, et consequenter dicendo bonum delectabile non distingui a bono per se conveniente naturæ, nisi prout delectationem includit, quæ in tali bono consideratur ut propria ratio movens ad appetitionem ejus. Quæ videtur esse sententia D. Thomæ, 1 p., q. 5, art. 6, et 1. 2, q. 32, art. 1, ad 3, ubi ait, operationes esse delectabiles, in quantum sunt connaturales et proportionatæ operanti; et in tota illa quæstione idem insinuat; et idem significat Cajetanus, in his quæ notat circa

illum articulum primum. Ex quo ulterius dicendum est consequenter, bonum delectabile, quatenus dicitur per se bonum et amabile, intrinsece includere delectationem ipsam, sive sola ipsa delectatio apprehendatur, ut tale bonum per se conveniens propter id quod est, id est, propter suavitatem illam quam formaliter confert, sive hoc totum, scilicet tale objectum ut secum habet delectationem adjunctam, apprehendatur per modum unius objecti, quod bonum delectabile dicitur, cujus veluti forma est delectatio ipsa. Unde Aristot., 10 Ethic., c. 2, ait, *voluptatem esse per se expetibilem, fucereque quodvis bonum magis expetibile, si illi addatur*. In quibus verbis indicat, delectationem quidem supponere bonum; ipsam vero illi additam, facere illud magis appetibile, quia nimirum constituit illud jucundum et delectabile; ergo tale bonum delectatione ipsa completur, et quasi formaliter constituitur. Et hoc ipsum significavit D. Thomas, 1 p., q. 5, art. 6, cum docet bonum delectabile terminare appetitum ratione delectationis, quæ est quies in re desiderata.

20. Additque ibi, in solut. ad 2, *illa proprie dici bona delectabilia, quæ nullam aliam habent rationem appetibilitatis, cum aliqui sint et noxia, et inhonesta*. Quæ verba favent dictæ sententiæ, quatenus in eis dicitur, delectationem esse totam rationem appetendi bonum delectabile ut sic; in eo vero quod in eis dicitur posse dari rem, in qua nulla prorsus sit alia ratio appetibilis præter delectationem, videntur contradicere superius dictis; unde falsa videntur, ob rationem supra factam, quod delectatio resultat ex bono consecuto, et ideo necesse est ut aliam priorem rationem boni supponat, ratione cujus sit appetibilis; non ergo potest dari res quæ delectationem afferat, et tamen nullam habeat aliam rationem appetibilis præter delectationem. Dici vero potest D. Thomam non intendisse excludere ab hujusmodi re omnem rationem convenientiæ delectatione prioris, in qua delectatio fundetur, sed indicare voluisse, interdum contingere, hanc convenientiam talem esse, ut, seclusa delectatione, non faciat rem simpliciter appetibilem, quia est noxia vel inhonesta. Juxta hunc ergo dicendi modum, ad secundam difficultatem concedendum est, rem illam vel operationem, quæ est objectum delectationis, licet aliam priorem rationem boni habeat, tamen non esse bonum delectabile, nisi ea tantum ratione

qua habet delectationem adjunctam. Neque inde fit confundi hoc bonum cum bono utili, aut habere tantum extrinsecam rationem boni, eo modo quo bonum utile, quia res comparatur ad delectationem quæ ex illa sequitur, ut objectum ejus, et ideo ex utraque unum bonum delectabile intrinsece et per se appetibile constitui censetur.

21. Alter modus respondendi esse potest, in objecto delectationis reperiri semper specialem quamdam convenientiam, ratione cujus esse potest delectationis objectum, et ab illa proprie et intrinsece denominari bonum delectabile, eamque convenientiam distinctam esse, ac separari posse seu præscindi a propria convenientia honestatis, tam moralis, quam naturalis. Nam, ut bene Cajet. tractat, 1. 2, q. 32, art. 1, objectum delectationis est res, vel operatio apprehensa ut conveniens; non est autem necesse ut hæc convenientia sit aliquo modo honesta, vel commoda naturæ, sed satis est ut sit proportionata gustui, verbi gratia, vel alteri sensui aut potentiæ. Videtur ergo esse in his objectis delectabilibus quidam specialis modus convenientiæ sufficiens ad constituendam specialem rationem boni, quæ sub delectatione comprehenditur, quotiescunque delectatio dicitur esse tota ratio appetibilis in bono delectabili ut sic. Et ita favet huic modo dicendi D. Thomas, in verbis supra citatis ex 1 part., quæst. 3, art. 6, ad 2.

22. Sed (ut verum fatear) hic posterior dicendi modus nec sufficienter fundari potest, nec declarari, quia intelligi non potest quænam sit illa specialis convenientia, præter eam quæ est in bona constitutione naturæ, seu in esse vel operari naturæ proportionato. Quod sumitur ex Aristot., 7 Ethic., c. 12 et 13, et lib. 10, c. 4 et 5, et 1 Rhetor., c. 10, in fine, ubi hoc sensu ait, *voluptatem esse affectionem totam simul, et sensibiliter in naturam proficiscentem*, ut exponit et tractat D. Thomas, 1. 2, q. 31, art. 1, et 32, art. 1, et ibi Cajet. Item, quia delectatio in idem bonum et conveniens tendit, in quod amor vel desiderium; solum enim differt ab eis, quia tendit in illud bonum, ut præsens et consecutum; sed respectu amoris vel desiderii, seclusa delectatione, non intelligitur alia ratio convenientiæ præter eam quæ ad honestatem moralem vel naturalem pertinet, vel saltem certissimum est, amorem et desiderium directe ferri posse in hujusmodi convenientiam seu in bonum sub tali ratione; ergo

æque certum est, delectationem in objecto suo non requirere aliam convenientiæ rationem; ergo illam excogitare vel fingere, ut priorem delectatione ipsa, nec fundamentum habet, nec satis explicari potest. Nam, quod aliquæ delectationes oriantur ex peculiari convenientia objecti cum aliqua facultate, ut cum gustu vel tactu, id non est nisi vel quia qualitas illa, quæ sensu percipitur et delectationem parit, est objectum connaturale et per se conveniens tali facultati, vel quia operatio, ad quam talis delectatio consequitur, est similiter naturalis perfectio proportionata potentiæ. Atque ita semper hujusmodi ratio boni, quæ ex parte objecti ad delectationem supponitur, ad bonum per se naturæ conveniens revocatur. Prior ergo responsio solidior est, et per eam fit satis secundæ difficultati superius positæ.

Tertia difficultas simul cum quarta expeditur.

23. Ad tertiam difficultatem de bono et utili, nonnulli concedunt habere bonum utile suam propriam et intrinsecam bonitatem, ratione cujus est in se appetibile, licet non propter se. Hæc enim duo diversa sunt; nam medium revera in se amatur, id est, in se terminat amoris motum; unde necesse est ut in se habeat bonitatem utilem, distinctam a bonitate finis, ratione cujus possit terminare dilectionis seu electionis affectum; non tamen diligitur propter se, quia illa bonitas non est absoluta, sed respectiva ad finem seu propter finem, et quia finis est prima causa diligendi medium, seu bonum utile. Quo fit ut juxta hanc sententiam bonum utile non distinguatur a reliquis, eo quod solum sit bonum bonitate extrinseca finis, sed quia totam bonitatem suam habet in ordine ad finem. Et potest hæc sententia confirmari, quia repugnat esse bonum, et aliena bonitate bonum esse; nam bonum idem est quod perfectum; nulla autem res perficitur sola extrinseca denominatione ab aliena perfectione; sed bonum utile est vere bonum; ergo non est bonum per solam denominationem a bonitate finis, sed in se habet suam propriam bonitatem. Sed hæc sententia falsa est, ut latius dicemus inferius, de causa finali disputantes. Estque contra S. Thomam, 1 part., quæst. 5, art. 6, præsertim in solut. ad 2, ubi sic ait: *Utilia dicuntur, quæ non habent in se unde desiderantur, sed desiderantur solum ut sunt*

ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amara.

24. Recte igitur inter proponendam tertiam difficultatem responsum est, aliud esse loqui de utilitate, prout significat vim quæ est in bono utili ad effectum, ad quem utile dicitur; aliud vero esse loqui de illa utilitate in ordine ad appetentem, cui tale bonum utile est. Priori modo, verum est utilitatem esse posse virtutem aliquam et perfectionem intrinsecam ipsi bono utili, quæ quidem perfectio comparata ad ipsummet bonum, quod utile denominatur, est illi conveniens, non tanquam bonum utile, sed tanquam bonum per se illi proportionatum et connaturale; ut in medicina, verbi gratia, quæ est utilis ad sanitatem, quia habet vim expellendi aliquem humorem, clarum est illam vim esse proprietatem aliquam intrinsecam tali medicinæ, quæ respectu illius non est utilis, sed per se conveniens et appetibilis ipsi; respectu vero hominis illa vis dici potest utilitas, quæ est in tali re in ordine ad talem finem. At vero tota hæc utilitas comparata ad hominem, et per se tantum considerata, non invenitur illi bona, conveniens, aut appetibilis, sed in tantum censetur conveniens, in quantum sanitas ipsa, diminutio, aut expulsio talis humoris conveniens est. Unde, si homo nunc non indiget ad sanitatem tali purgatione, illa virtus medicinæ non est conveniens homini; si vero indiget, censetur conveniens solum ob sanitatem. Igitur tota virtus, quamvis intrinseca medicinæ, ex se non est conveniens homini, neque appetibilis ipsi, sed solum quatenus a bonitate finis quodammodo informatur et denominatur; ergo bonitas et convenientia, quæ est in bono utili formaliter sumpto, ut utile est, non est intrinsece in illo complete ac formaliter; sed est in illo, quasi materialiter, utilitas ipsa, seu vis activa alterius rei; formaliter vero convenientia et tota ratio appetibilitatis est bonitas finis. Cujus etiam argumentum est, quod bonum utile, ut utile, non excitat, neque trahit, aut movet appetitum ad se; alioqui medium, ut medium, haberet causalitatem finis, quod falsum est; sed finis est qui voluntatem movet ad appetendum medium seu bonum utile; unde, licet voluntas tendat in rem utilem tanquam in materiale objectum, et hoc modo dicatur bonum utile terminare in se motum voluntatis, tamen formaliter etiam ille motus terminatur ad finem, quia est tota ratio tendendi medium, et ideo in bono utili non requiritur in-

trinseca et formalis bonitas ad determinandum talem actum.

25. Ad quartam ergo difficultatem respondetur, negando bonum utile ut sic ex se habere propriam convenientiam respectu appetentis, ratione cujus illi sit bonum et appetibile, sed eam habet ex fine, non solum ut ex radicali et remota causa, sed ut formali et proxima, quia non solum habet convenientiam suam et bonitatem per habitudinem ad finem, sed habet illam ab ipso fine tanquam ab extrinseca forma, et ratione ob quam est diligibile. Et in hoc differt proprie bonum utile ab honesto et delectabili. Quocirca, si interdum est aliquod bonum utile quod ex se habeat propriam convenientiam cum natura, aut recta ratione, sub ea ratione non est utile, sed honestum et per se amabile. Unde, quod inter bona utilia quædam esse possint honesta, alia vero delectabilia, solum materialiter contingit, in quantum hæc rationes boni in eadem re conjungi possunt, imo et se invicem denominare; nam et honestas et delectatio utilis esse potest ad salutem vel animæ, vel corporis, et utilitas ipsa honesta esse potest. Formaliter tamen hæc rationes sunt diversæ, et ratio boni utilis eadem proportionem reperitur, sive utilitas sit ad delectationem, sive ad honestatem, sive ad aliud naturæ commodum, et ideo non oportuit bonum utile in varia membra distinguere.

Expeditur quinta difficultas.

26. Quinta difficultas ex dictis expedita est. Distinximus enim bonum honestum in ordine ad virtutem seu regulam rectæ rationis, quod idem est ac per se decens et consentaneum rectæ rationi, et bonum in ordine ad naturam, quod per se illi conveniens est et commodum. Si ergo priori modo sumatur bonum honestum, fatemur non esse adæquatum membrum hujus divisionis, non solum respectu inferiorum rerum, quæ ratione non utuntur, sed neque respectu ipsiusmet hominis, qui (ut argumentum convincit) potest diligere aliquod bonum, ut per se conveniens sibi non propter honestatem, nec propter delectationem; sed solum propter conservationem vel commodum suæ naturæ. At vero sumptum honestum bonum posteriori modo, sic est adæquatum membrum illius divisionis, quam hoc modo declaravit D. Thomas, supra, ubi honestum bonum appellari dicit, *omne illud, quod appetitur ut ultimo terminans mo-*

tum appetitus, sicut quædam res. in quam per se appetitus tendit.

27. *Bonum honestum naturale per omnia diffusum. — Bonum utile in omnibus rebus invenitur. — Delectabilis boni sola cognoscentia proprie capacia. —* Atque hinc intelligitur primo, quo modo hæc divisio locum habeat in bono in communi, prout abstrahit a bono humano, quomodo item membra ejus in aliis rebus ab homine reperiantur. Nam bonum honestum naturale proprie reperitur in inferioribus rebus, non solum sentientibus, sed etiam inanimatis; nam in omnibus reperitur perfectio aliqua, quæ per se terminat appetitum animale vel naturalem, ut est ipsum esse vel conservari, quod quælibet res appetit. Quo fit ut in qualibet etiam re proprie invenire possit bonum utile per habitudinem ad hoc bonum naturæ; sic enim hirundo congregat paleas ad nidificandum, quæ actio non alia ratione bona est, nisi quia est utilis; et motus deorsum respectu lapidis comparatur ut bonum utile, quia per se non pertinet ad perfectionem ejus, sed solum ut in proprio loco constituatur. Bonum autem delectabile proprie reperitur in rebus cognoscentibus, magis quidem perfecte in ratione utentibus, quam in sentientibus tantum; vere tamen ac proprie in utrisque; rebus autem cognitione carentibus, solum per metaphoram et analogiam quamdam attribui potest, in quantum quietem habet unaquæque res in proprio bono consecuto; quia tamen illa quies non est per proprium actum, sed per solam carentiam motus, ideo propriam et specialem rationem boni habere non potest. Quapropter, quando hæc divisio datur de bono in communi, non est sensus omnia hæc tria bona in singulis rebus reperiri, sed simpliciter dari in rebus seu entibus hujusmodi rationes bonorum; et e converso, omnes rationes bonorum in quibuscumque entibus inventas sub tribus prædictis sufficienter comprehendendi. An vero hæc tres rationes boni solum possint per intellectum apprehendi et discerni, vel etiam possint per sensum cognosci, et quo modo, non spectat ad hunc locum, sed in scientia de anima tractandum est. Legatur D. Thomas, 1 part., quæst. 78, art. 4, quæst. 81, art. 2; et Cajetan., ibi, et 1. 2, quæst. 40, art. 3.

28. *Divisio boni in prædicta membra analogice, et qua analogia. —* Secundo colligitur ex dictis, qualis sit prædicta divisio; nam D. Thomas, citato loco, ad tertium, ab-